

Fauna in en om Noorwegen

Hoofdstuk VI: Akkers, parken en tuinen

De mens heeft „Moeder Aarde in de loop der eeuwen veelal een ander gezicht gegeven. Ook in Noorwegen werd land in cultuur gebracht; akkers, parken en tuinen werden aangelegd. Met het oorspronkelijke landschapsbeeld veranderde ook de planten- en dierenwereld; de „cultuurvolgers” dienden zich aan. Vele soorten zoeken nest- en woongelegheden in de nabijheid van mensen. Sommigen dringen tot in de huizen en stallen door zoals huismus (N: husmus); zwarte rat (N: svart rotte) en bruine rat (N: brun rotte). Het vermogen van deze laatste soort om op kosten van de mens te leven, heeft hem in staat gesteld zich tot „cultuurvolger No. 1” op te werken. Het wijfje heeft een iets hogere lichaamstemperatuur dan het mannetje en — misschien in verband daarmee — een iets langere staart, die uit 160—190 ringen is opgebouwd. Ze heeft — en dat interesseert ons meer — meestal een bijzonder druk bezet leven. Na een draagtijd van 22 dagen werpt ze van de vroege lente tot in de herfst 2—7 maal haar vrij talrijke kroost; in de regel 7 à 8 stuks, maar ook zijn nesten aangetroffen met 5—20 stuks. Naakt en blind komen de jongen ter wereld en eerst na 13—16 dagen kunnen ze goed zien. Reeds na een week hebben ze een fluweelachtige beharing. Trouw en goed worden ze door het moederdier verzorgd en mocht gevaar het nest bedreigen, dan worden ze naar veiliger oorden versleept. Ze houden hun éénkleurig vaalgrijs jasje tot ze nagenoeg volwassen zijn. Dan worden ze van lieverlede aan de rugzijde geelachtig tot grijsbruin; de buikzijde en de poten worden grauwwit. Na drie maanden zijn ze volwassen en daarmee ook geslachtsrijp; men vermoedt dat ze drie à vier jaar oud kunnen worden. Bruine ratten zijn bijzonder vraatzuchtig. Het zijn omnivoren, oftewel alleseters. Hun dagelijks menu bestaat uit graan, zaden, knollen, wortels, jonge vogels — op jonge kuikens zijn ze verzot —, eieren, maar ook aas en bij honger zelfs stro en leer.

Andere zoogdieren, die zich in de omgeving van de mens „thuisvoelen” zijn egel (N: pinnsvin of piggsvin); bosmuis (N: liten skogmus) en geelhalsbosmuis (N: stor skogmus of gulhalsmus).

Na zonsondergang komen de verschillende vleermuissoorten te voorschijn. Tweekleurige vleermuis (N: gråskimlet flaggermus); dwergvleermuis (N: dvergflaggermus), en grootoorvleermuis (N: langøret flaggermus).

Avifauna

Op slechts enkele plaatsen in Noorwegen kan men de ooievaar (N: stork) nog observeren. En dan nog slechts als dwaalgast. Maar meteen komt bij ons de vraag naar voren: voor hoe lang nog? Evenals elders moet helaas een achteruitgang worden geconstateerd. Omtrent de oorzaak hiervan

tast men nog in het duister, maar dat de „eiber” zich terugtrekt is een bewezen feit.

De ooievaar is een legendarische vogel; hij is van oudsher als geluk-aanbrengende vogel beschouwd, die de kinderen brengt en aan wiens verschijning allerlei voorspellingen worden vastgeknoopt.

De ooievaar (N: stork) is dwaalgast in Noorwegen.

Ooievaars vliegen — evenals de aanverwante lepelaars — met uitgestrekte hals. Zij zeilen vaak over grote afstanden met stilgehouden vleugels, daarbij gebruik makend van de thermiek.

Ook het roofvogelbestand is niet rooskleurig te noemen. Het talrijkst zijn ruigpootbuiserd (N: fjellvåk); torenvalk (N: tårnfalk), en smelleken (N: dvergfalk). De stand van de buiserd (N: musvåk) lijkt iets beter te worden. Hun aantallen schommelen overigens sterk met de stand van de prooidieren en de weersgesteldheid.

Bij de hoenders is de kwartel (N: vaktel) zeldzamer geworden. Zijn nuttige familielid, de patrijs (N: rapphøne) is meer algemeen. Misschien zal hij van het rijpende graan een korreltje meepikken, maar dat is van weinig betekenis. Bij voorkeur eet hij onkruidzaden en allerlei insecten. Het nest is niet zo kunstig gebouwd; eigenlijk een kuiltje in de grond, bekleed met droog gras, varens en dode bladeren. Verlaat de patrijsmoeder het voor een tijdje, dan dekt ze haar tien tot twaalf of meer eieren daarmee zorgvuldig toe. De eieren zijn 2,7 cm lang en breed, glad en glanzend, mooi olijfbruin of geelachtig bruin tot bruinrood; een enkele keer groengeel. Ruim drie weken, om nauwkeurig te zijn: 25 dagen, broedt het wijfje alleen. De haan wacht in de nabijheid van het nest en waarschuwt bij dreigend gevaar.

Van de familie der leeuweriken is de veldleeuwerik (N: lerke) algemeen. Zeldzaam en dan alleen in Zuid-Noorwegen: boomleeuwerik (N: trelerke) en kuifleeuwerik (N: topplerke). Ook de „parasiet” onder de vogels, de koekoek (N: gauk) ontbreekt hier niet. De wijfjes zijn polygaam en leggen hun eieren in nesten van andere vogels, meestal kleinere soorten, zoals kneu (N: tornirisk); putter (N: stillits); groenling (N: grønnfink); keep (N: bjørkefink); geelgors (N: gulspurv); goudvink (N: dompap); ortolaan (N: hortulan); paapje (N: buskskvett) e.a.

Als april in het land is, kunnen wij de pestvogel (N: sidensvans) weer in de Noorse „contreien” verwachten. Prachtige vogels zijn het, met sierlijke roze-bruine kuifjes, een mooie heldergele zoom langs de staart en zeer fraaie glimmende scharlakenrode lakplaatjes aan het uiteinde van de handpennen, al is dit laatste kenmerk bij de wijfjes minder duidelijk. Zonder deze pestvogels zou het Noorse landschap een bekoorlijk levend accent armer zijn. Wat een charme gaat er van deze vogels uit, als zij zich te goed doen aan insecten, vooral muggen. Die vormen dan ook het voornaamste voedsel. De naam pestvogel is heel ongelukkig gekozen. De naam zou te wijten zijn aan bijgeloof, dat in het verschijnen van deze vogel de aankondiging van pestepidemieën zag. Volgens onze hedendaagse begrippen allemaal heel dwaas en onbegrijpelijk. De pestvogels leven een groot deel van het jaar „gezellig” bij elkaar, maar als de broedtijd nadert, vallen de troepen uiteen in paren, die ieder een nest op een eenzame plaats bouwen, dikwijls in een denneboom. Het nest, een komvormig bouwwerk van takken, grassen en mossen, wordt op brede pijnboomtakken geplaatst. De eieren — doorgaans drie tot vijf — zijn blauwachtig en donker gevlekt. Nu zijn al deze kenmerken natuurlijk slechts op korte afstand waarneembaar, maar de „sidensvans” is zo’n weinig schuwe en rustige vogel, dat iedere „natuurlijke” hem gemakkelijk kan observeren en zeker met een kijker. Een ander gemakkelijk kenteken van deze trekvogel is zijn roep,

namelijk een hoog trillend en welluidend „sirrrr”. Dit en de beweeglijke kuif zijn kenmerken waarin zelfs de leek zich niet kan vergissen.

Tot de vogels, die bij de mensen al meer en meer bekendheid genieten, behoort zeer zeker de roodborst (N: rødstrupe). Gezien de aantrekkelijkheid — de houding is namelijk vief en kwiek, de bewegingen zijn rank en elegant — is dit geen sinecure. Dit komt waarschijnlijk ook omdat het verpakje zo sprekend is en zozeer afwijkt van de „klederdracht” waarin andere vogels zijn gestoken, dat het feitelijk onmogelijk is hem met een andere soort te verwarren. De bovendien hebben nl. een mooie olijfbuine tint, terwijl de buikpartij vuilwit is en keel, borst, oorstreek en voorhoofd warm oranjerood zijn. Evenals de zanglijster (N: måltrost), die we in deze rubriek „Fauna in en om Noorwegen” al eens op de voorgrond brachten, de gekraagde roodstaart (N: rødstjert) en de zwarte roodstaart (N: svart rødstjert), behoort onze ronde, gedrongen, „halsloze” roodborst met zijn typische kraallogjes en bruine poten tot de soortenrijke familie der lijsterachtigen.

Zowel in eenzame streken ver van de bewoonde wereld, als vlak in de nabijheid van de mensen bouwt de roodborst in tuinen, bongerden, parken, struiken etc. zijn nest, dat men op alle mogelijke en onmogelijke plaatsen kan vinden. Nu eens zoekt hij het in houtmijten, boomholten, muurspleten, nestkastjes, tussen klimop of gaten in walkanten, dan weer in oude emmers, bloempotten en blikken. In het algemeen nestelt onze „rødstrupe”

Vogels in de winter.

in of op de grond, waar het nest goed wordt verborgen, zodat het zeer moeilijk te vinden is. Het heeft de aandacht getrokken, dat het bouw-materiaal voor de samenstelling van het „kinderbedje” meestal bestaat uit dor blad en allerlei andere plantaardige stoffen, waaronder mossen. Haren en veertjes, fijne worteltjes, grassprietjes dienen meestal als binnen-bekleding.

Jaarlijks zijn er op zijn minst twee legfels en wel in de periode van half april tot en met juli. De meeste broedsels zijn vijf- tot zestallig, maar men kan ook wel eens zeven eitjes aantreffen. Op het roomkleurige tot rood-witte schaaifond staan soms vele, soms maar enkele roodbruine vlekjes en stippeltjes. Wanneer ze door het vrouwtje veertien dagen zijn bebroed verbreken de jonge „nestblijvers” — na twaalf tot vijftien dagen verlaten zij pas de „ouderlijke” woning — de eischaal en het is vooral in deze tijd en gedurende de periode waarin het „kroost” wordt opgevoed, dat men zonder ophouden de „snikkerende” alarmkreet der ouders, die bezorgd zijn over het lot der „kinderen”, kan horen.

Men kan de roodborst soms heel dicht benaderen. Juist de nauwe aansluiting bij het „publiek” maakt de observatie en de studie van deze vogel, die bovendien alom in groten getale voorkomt, zo gemakkelijk. Het voedsel schaarrelt hij meestal op de bodem op. Wormpjes, spinnen, insekten, larven, poppen, eieren, slakjes, zij zijn alle van zijn gading. In de nazomer en herfst verorbert hij ook bessen. 's Winters is hij, omdat hij tot de gedeeltelijke standvogels behoort, een geregelde gast op de voeder-plaatsen; begerig eet hij dan brood, aardappelen en verdere tafelafval. Daar zien we hem meestal als vertegenwoordiger van zijn soort, alleen optreden, omdat deze „rødstrupe” ondanks zijn vertederende beminnelijkheid tegenover de mensen, zeer solitair leeft, d.w.z. afgezonderd leeft van zijn even aantrekkelijke „rasgenoten”.

Bij huis en hof

De boerenzwaluw (N: låvesvale) maakt een open nest van klei en strootjes in schuren, stallen, etc; de in kolonies broedende huiszwaluw (N: taksvale) metselt een half kogelvormig nest met een kleine vliegopening, steeds tegen buitenmuren. Beide soorten zijn gemakkelijk van elkaar te onderscheiden doordat de huiszwaluw geen roestbruine keelvlek heeft, een minder diep gevorkte staart en een helderwitte stuit. De gierzwaluwen (N: tårnsvale) met hun lange sikkelvormige vleugels vliegen op zomeravonden luid krijsend in troepjes boven straten en om kerktorens. De dikwijls gezellig broedende torenkraai of kauw (N: kaie) en de in vaak omvangrijke kolonies nestelende roek (N: kornkråke) zijn met bonte kraai (N: kråke) en raaf (N: ravn) alleseters. Een schadelijke familie is de ekster (N: skjaere), die in de broedtijd menig jong vogeltje rooft. De huismus (N: gråspurv) broedt bij voorkeur onder dakpannen. Plaatselijk kan, vooral bij boerderijen, de ringmus (N: pilfink) algemeen zijn.

Ook kleine zangers als tjiftjaf (N: gransanger); heggemus (N: jernspurv); zwartkop (N: munk); tuinfluiter (N: hagesanger); winterkoning (N: gjerdesmett); goudhaantje (N: fuglekonge); braamsluiper (N: møller) en grauwe vliegenvanger (N: grå fluesnapper) kunnen we hier verwachten. De blauwgrijze klapekster (N: varsler), die zich als een roofvogel gedraagt, hoewel zij een zangvogel is, broedt hier en daar.

De ree (N: rådyr) breidt zich in Noorwegen noordwaarts uit.

Ofschoon in deze levensgemeenschappen vele soorten slakken voorkomen, zal men ze, zonder enige moeite, niet te zien krijgen. Algemeen zijn grauwe akkerslak (N: åkersnile); zwarte wegslak (N: svarte skogsnile) en tuinslak (N: hagesnile).

Het is hier onmogelijk alle insecten die we in akkers, tuinen en parken kunnen aantreffen op te noemen. Het kunnen er enkele honderden soorten zijn. Alleen van de lieveheerbeestjes bestaat een zeer groot aantal soorten, w.o. zevenpunt- en tweepunt lieveheersbeestje (N: sjuprikket- en toprikket marihøne).

Ook de zeer schadelijke coloradokever (N: koloradobille) is tot in Noorwegen doorgedrongen. Algemeen zijn verder de grijze vleesvlieg (N: kjøttflue) en de gewone huis- of kamervlieg (N: stueflue of vanlig husflue).

Ik moet wel blijven dichten
om U „de la te lichten”.
Als wij het kapitaal doen stijgen,
kan ook de K.N.N.V. meer krijgen.

Voor giften en vaste contributies: giro 575500
van Burkomfonds, Nic. Maesstraat 122 boven, Amsterdam-Z.